

FÖRDJUPNING – AKU-omläggningen och Riksbankens arbetsmarknadsbedömning

I strävan att få en mer harmoniserad statistik har EU beslutat om en ny ramlag för arbetsmarknadsstatistiken som ska tillämpas från den 1 januari 2021.³⁵ Detta innebär att arbetskraftsundersökningarna (AKU) läggs om, vilket kommer att göra det svårare att tolka den svenska arbetsmarknadsstatistiken under det kommande året. Till exempel kommer den nya snävare definitionen av antalet sysselsatta att innebära ett brott i tidsserien när utfall för januari publiceras. SCB uppskattar att cirka 30 000 färre personer kommer att definieras som sysselsatta.

Riksbankens prognoser över arbetsmarknadsutvecklingen kommer även fortsättningsvis att baseras på AKU eftersom det är den officiella arbetsmarknadsstatistiken. Men data från andra statistikkällor kommer att spela en större roll, särskilt under 2021. I väntan på att AKU för januari publiceras baseras prognoserna i denna rapport på den tidigare statistiken och försöker därmed inte fånga det förväntade nivåskifte eller de förändringar som kan kopplas till omläggningen av statistiken.

Omläggning av Arbetskraftsundersökningarna AKU

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) är den officiella arbetsmarknadsstatistiken i Sverige och hur undersökningarna ska genomföras styrs av internationella resolutioner och förordningar. Undersökningarna genomförs i samtliga EU-länder och för att det ska gå att jämföra statistiken strävar EU efter att harmonisera framtagandet av den så långt som möjligt. 2019 beslutade Europaparlamentet om en ny ramlag för arbetsmarknadsstatistiken som tillämpas i samtliga EU-länder från den 1 januari 2021.

Färre sysselsatta med snävare definition, men oklart i hur stor utsträckning arbetslösheten påverkas

Den nya ramlagen leder till flera förändringar i AKU. Bland annat införs en snävare definition av vilka som är sysselsatta och ett förtydligande av vad som anses vara aktivt arbetssökande. Dessutom utökas målpopulationen från 15–74 år till 15–89 år.³⁶ Den snävare definitionen av när man är sysselsatt berör de som är tillfälligt frånvarande från arbetet. Efter omläggningen kommer individer vid viss typ av frånvaro, där den

³⁵ En ramlag beskriver grundläggande principer, riktlinjer och övergripande mål utan att reglera i detalj.

³⁶ SCB kommer dock fortsatt att redovisa statistiken för 15-74 år, vilket även framöver kommer vara den grupp som Riksbanken gör prognos på.

förväntade frånvarotiden är tre månader eller längre, inte längre räknas som sysselsatta. Det gäller bland annat de som är tjänstlediga för studier utan lön, föräldralediga utan ersättning och de som är helt frånvarande till följd av arbetsbrist. Under 2020 har SCB med hjälp av tilläggsfrågor gjort en första analys av effekten av definitionsförändringen och bedömer att cirka 30 000 färre personer kommer att definieras som sysselsatta efter omläggningen.³⁷ Många av dessa kommer sannolikt klassificeras som utanför arbetskraften och därmed påverkas inte arbetslösheten i lika hög grad.

En annan förändring rör frågan om arbetslöshet. I nuvarande undersökning får respondenterna frågan ”har du **sökt** arbete de senaste 4 veckorna?”. Denna formulering ändras nu till ”har du **sökt eller försökt hitta** ett arbete de senaste 4 veckorna?”, vilket gör att begreppet blir bredare. Om respondenten svarar ja på frågan ställs idag en öppen fråga om hur de har sökt jobb. Framöver kommer intervjuaren istället att fråga om konkreta söksätt, till exempel om man har läst annonser, uppdaterat sitt CV på nätet eller frågat vänner och bekanta om lediga arbeten. Det är oklart vad det blir för konsekvens för antalet arbetslösa. Omformuleringen av frågan skulle kunna leda till att fler svarar att de sökt eller försökt hitta ett arbete samtidigt som mer precisa kategorier för söksätten kan minska antalet som kommer klassas som aktivt sökande.

Tidsseriebrottet hanteras med dubbelmätningar och modellskattningar

Förändringarna leder till ett tidsseriebrott i AKU vilket innebär att data under 2021 inte kommer att kunna jämföras med tidigare år. SCB har valt att hantera tidsseriebrottet med en kombination av dubbelmätning och modellskattningar. Under januari–september 2021 kommer 80 procent av urvalet i AKU att samlas in med en ny frågeblankett som anpassats till den nya ramlagen och resterande 20 procent av urvalet kommer att samlas in med den tidigare blanketten.³⁸ För att skattningarna av tidsseriebrottet ska kunna ge tillförlitliga resultat krävs dubbelmätningar under en tid, inte minst för att man ska kunna bedöma säsongeffekter. Det kommer därmed att dröja innan SCB kan uttala sig med någon precision om storleken på brottet. I slutet av 2021 kommer SCB att publicera länkade tidsserier tillbaka till 2009.

Förändringarna försvårar arbetsmarknadsanalysen

Eftersom AKU är den officiella arbetsmarknadsstatistiken kommer Riksbanken även fortsättningsvis att göra prognos på utvecklingen enligt AKU. Men det kommer att bli svårare att analysera hur arbetsmarknaden utvecklas under 2021 eftersom det under den närmaste tiden inte går att veta om utvecklingen enligt AKU beror på omläggningen eller på faktiska förändringar på arbetsmarknaden. Att statistiken harmoniseras så att det går att jämföra utvecklingen i olika länder är viktigt. Men det är särskilt utmanande att AKU blir mindre tillförlitlig under en period när det är viktigt att kunna

³⁷ <https://www.scb.se/contentassets/6bfa8415fb004be7af3de325644cabb8/inforande-av-ramlagen-i-aku-2021.pdf>

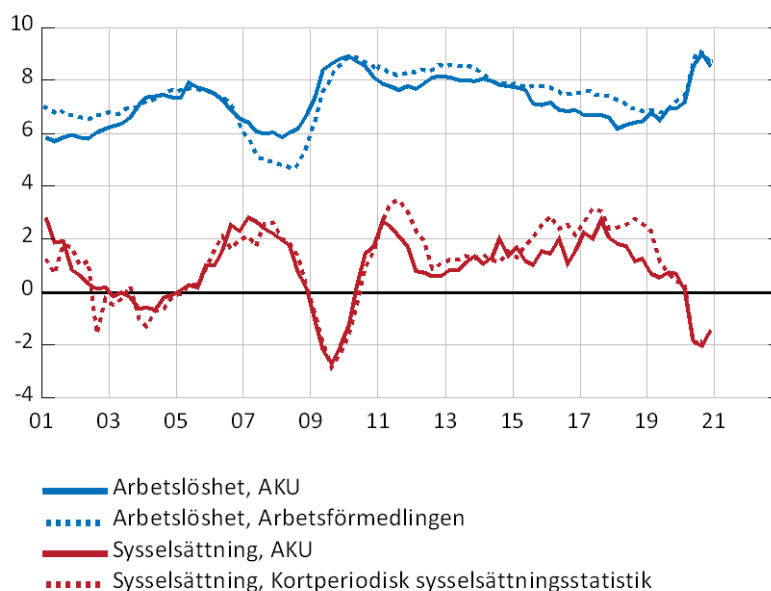
³⁸ Varje månad tillfrågas 18 200 personer i AKU och bortfallet är för närvarande cirka 50 procent. Därmed kommer troligtvis cirka 1 800 personer att svara på den gamla undersökningen varje månad.

följa och bedöma om, och hur snabbt, ekonomin återhämtar sig ur coronakrisen. Riksbankens bedömning av arbetsmarknadsläget bygger alltid på en sammanvägning av information från olika källor och indikatorer. Men när osäkerheten i AKU är större, som den kommer att vara under 2021, behöver analysen i högre grad baseras på andra källor, både för att få en bild av den faktiska utvecklingen på arbetsmarknaden och för att göra prognoser. Till följd av omläggningen av AKU ökar osäkerheten kring arbetsmarknadsprognoserna.

En alternativ källa för hur arbetslösheten utvecklar sig är Arbetsförmedlingens registeruppgifter och en alternativ källa för sysselsättningsutvecklingen är Kortperiodisk sysselsättningsstatistik (KS).³⁹ Periodvis har dessa källor uppvisat skillnader, men förändringarna över tid har sammanfallit relativt väl (se diagram 61). KS publiceras dock med relativt lång eftersläpning vilket gör den mindre relevant i prognosarbetet, men kan vara viktig för att stämma av den faktiska sysselsättningsutvecklingen i efterhand. För att bedöma hur utvecklingen på arbetsmarknaden kommer att se ut den närmaste tiden kan man använda en mängd olika indikatorer. Anställningsplanerna enligt Konjunkturbarometern är normalt en bra indikator på sysselsättningsutvecklingen och antalet varsel om uppsägning en bra indikator för arbetslöshetsutvecklingen. För att förstå vad som faktiskt händer på arbetsmarknaden under 2021, när den ekonomiska återhämtningen väntas fortsätta, kommer alternativa statistikällor till AKU att spela en viktigare roll än normalt.

Diagram 61. Arbetslöshet och sysselsättning enligt olika mått

Procent av arbetskraften respektive årlig procentuell förändring

Anm. AKU avser 15-74 år och arbetslöshet enligt Arbetsförmedlingen avser 16-64 år. Kortperiodisk sysselsättningsstatistik avser samtliga anställda. Arbetslösheten avser säsongrensad data.

Källor: Arbetsförmedlingen och SCB.

³⁹ Det finns dock skillnader mellan källorna. Exempelvis avser Arbetsförmedlingens statistik endast de som är inskrivna på Arbetsförmedlingen och i åldrarna 18–64 år, medan AKU fångar alla folkbokförda i åldrarna 15–74 år. KS-statistiken mäter antalet anställda medan AKU-statistiken även inkluderar egenföretagare.